

עדאלה- המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

ע"י עוה"ד חסן ג'בארין ו/או ג'מיל דקואר ו/או ארנה כהן
ו/או מרואן דלאל ו/או סוהאד בשארה ו/או מוראד אסאנע
ת"ד 510 שפרעם 20200 טלפון 9501610-04 פקס 9503140-04

נ-ג-ד

1. מנהל בתי המשפט בישראל

רח' כנפי נשרים 22, ת"ד 34142
ירושלים 95464,

2. שר המשפטים

רח' סלאח אלדין 29, ירושלים

3. היועץ המשפטי לממשלה

רח' סלאח אלדין 29, ירושלים

עתירה למתן צו על תנאי וצו ביניים

מוגשת בזאת עתירה למתן צו על תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם כדלקמן:

1. מדוע לא לבטל את הוראת המשיב מס' 1 שהופנתה אל נשיאי בתי המשפט בישראל ביום 24/12/2001 והמורה להם להימנע מלחייב את אוצר המדינה בהוצאות תרגומים עבור משפטים אזרחיים;

2. מדוע לא להעמיד לשירותי בתי המשפט בישראל מתרגמים מקצועיים שסדר עבודתם ייקבע על ידי נוהל כתוב וגלוי המבטיח נגישות, מהירות ומיידיות שירות זה לדוברי השפה הערבית שאינם דוברי עברית;

3. מדוע לא יקבע כלל לפיו, בעלי-דין המגישים לבתי-המשפט מסמכים שתורגמו על ידי גוף מקצועי מהשפה הערבית לשפה העברית, יזכו בהחזר הוצאות התרגום על ידי המדינה;

לחילופין, מדוע לא יקבע הסדר או מכניזם שבאמצעותו יוכלו בעלי-דין להגיש מסמכים שנערכו במקור בשפה הערבית על מנת לתרגמם לשפה העברית ולהגישם לבתי-המשפט מבלי לחייב בעלי-דין אלה בתשלום;

4. מדוע לא יקבע כי, על השופטים בבתי-המשפט בישראל להודיע למתדיינים בפניהם על זכותם להשתמש בשפה הערבית בהעדת עדים שאינם דוברי עברית וכן על זכות בעלי-דין שאינם דוברי עברית בקבלת תרגום מקצועי באולם בית המשפט מהשפה העברית לשפה הערבית, וזאת מבלי לחייב אותם בהוצאות התרגום.

בקשה להוצאת צו ביניים

כב' בית המשפט מתבקש להוציא מלפניו צו ביניים המופנה נגד המשיב מס' 1 ומורה לו להמשיך ולאפשר לכלל השופטים בבתי-המשפט בישראל לחייב את אוצר המדינה עבור הוצאות תרגום השפה הערבית בדיוניים האזרחיים המתנהלים בפניהם, וזאת עד הכרעה סופית בעתירה זו.

ואלה הם נימוקי העתירה

1. העותרת הינה עמותה רשומה כדין בישראל העוסקת בקידום זכויות המיעוט הערבי בישראל במישור המשפטי.

2. ביום 1/1/02 שודרה כתבה בערוץ 2 בדבר הוראה חדשה שניתה על ידי המשיב מס' 1 והופנתה אל כל נשיאי בתי המשפט בישראל, לרבות נשיא בית הדין הארצי לעבודה, המורה להם כדלקמן:

"אני מבקש להביא לידיעתכם כי תקציב הנהלת בתי המשפט אינו כולל תרגומים עבור משפטים אזרחיים. להשקפתינו והשקפת האוצר, אין המדינה צריכה לממן עלויות של משפטים אזרחיים. אודה לכם אם תנחו את השופטים שלא לחייב את המדינה לממן עלויות של משפטים אזרחיים. בעת הצורך, יש לחייב את הצדדים כפי שהם מחויבים לגבי הוצאות משפט אחרות הנדרשות לניהול ההליך."

מבירור מיידי שביצעה העותרת, עלה, כי ההוראה הנ"ל הוצאה ביום 24/12/01. רצ"ב הוראת השופט דן ארבל, מנהל בתי המשפט כ- 1/ע.

3. מייד לאחר שידור הכתבה בערוץ 2 פנתה העותרת אל המשיב מס' 1 וביקשה ממנו לבטל את הוראתו. בפנייה זו, ציינה העותרת כי, הערבית הינה שפה רשמית בישראל, וכי הוראה זו פוגעת בעקרון השוויון בין המתדיינים וכי שיקולי תקציב אינם מצדיקים מתן הוראה זו.

רצ"ב פניית העותרת אל המשיב מס' 1 מיום 1/1/02 כ- 2/ע.

4. ביום 7/1/02 הגיעה תגובתו הקצרה של המשיב מס' 1 ובה מציין:
"העניין הינו תקציבי ולא עקרוני. מכל מקום, פניתי בעניין זה שוב לאוצר
כדי לבקש מימון ואודיעכם תשובתם."

רצ"ב תגובתו של המשיב מס' 1 כ- ע/3.

5. על אף דחיפות הנושא, והסערה הציבורית שעורר, ובמיוחד בקרב עורכי הדין
הערביים, המתינה העותרת לתגובה נוספת המבטלת את ההוראה של המשיב
מס' 1, אך עד יום הגשת עתירה זו לא התקבלה התגובה המצופה.

6. לעותרת נודע כי רבים, אם לא הרוב הגדול, של נשיאי בתי המשפט מסתייגים
מהוראתו של המשיב מס' 1 במיוחד ככל שהיא נוגעת לשימוש בשפה הערבית.
עיתון גלובס, למשל, פירסם ביום 6/1/02 תחת כותרת: "שופט ביה"ד נגד ארבל:
אמשיך לחייב את ביה"ד בהוצאות התרגום" כי "בעקבות החלטת מנהל בתי
המשפט, דן ארבל, כי בתי המשפט לא ישאו בהוצאות המתורגמים כתב שופט
ראשי בבית הדין לעבודה בירושלים, יעקב נויגבורן, לנשיא ביה"ד הארצי
לעבודה, סטיב אדלר: "אני אמשיך להורות, כי התרגום יהיה על חשבון בית הדין
ולא על חשבון המתדיינים... בבית הדין קיימים תיקים רבים המתנהלים בשפה
הערבית והתרגום במקרים אלה הוא חיוני... אחרת, מבקשי הכנסה, גימלת
סיעוד או קיצבת נכות יצטרכו לשלם עבור שירותי תרגום, על מנת לממש את
זכותם במסגרת חוק הביטוח הלאומי."

רצ"ב צילום מהידיעה שפורסמה בעיתון גלובס ביום 6/6/02 כ- ע/4.

7. מבירור שעשתה העותרת, עולה כי בתי-המשפט החלו בביצוע ההוראה של
המשיב מס' 1.

8. יצוין כי במהלך שנת 1999 התעוררה סוגייה דומה בבית הדין לעבודה בתל-אביב,
אך פתרונה היה מיידי על ידי הוראה מפורשת מנשיא בית הדין הארצי לעבודה.
בחודש דצמבר 1998 הוציאה מזכירות בית הדין האזורי לעבודה בתל-אביב
הנחייה המחייבת בעל-דין לשאת בהוצאות התרגום מהשפה הערבית לשפה
העברית. העותרת פנתה בתאריך 5/1/1999 למשיב מס' 1 ולכבי נשיא בית הדין
הארצי לעבודה בדרישה להורות על ביטול ההוראה זו ועל מינוי מתרגמים
מקצועיים. ואכן, ביום 25/1/1999 הוציא כבי נשיא בית הדין הארצי לעבודה
הוראה לכל השופטים הראשיים כדלקמן:

"עלתה השאלה אם יש מקום לחייב צד הדובר ערבית להביא מתורגמן על
חשבונו. השפה הערבית היא שפה רשמית בישראל, לפיכך אין לחייב צד הדובר
ערבית להביא מתורגמן על חשבונו."

רצ"ב פניית העותרת מיום 5/1/99 כ- ע/5.

רצ"ב הוראת כב' הנשיא אדלר כ- ע/6.

רצ"ב תגובת המשיב מס' 1 מיום 21/2/1999 כ- ע/7.

9. לא זו בלבד. עמדתו של שר המשפטים דאז, מר צחי הנגבי, שהובאה בפני מליאת הכנסת ביום 27/1/99 ואשר התייחסה לסוגיית התרגום, תמכה אף היא בעמדתו של כב' הנשיא אדלר. בדבריו ציין שר המשפטים דאז :
"אשר למתורגמן לשפה הערבית- השפה הערבית היא שפה רשמית בישראל. ואין מקום להטיל, לפיכך, על צד להביא מתורגמן על חשבונו."

רצ"ב עותק מדבריו של שר המשפטים דאז כ- ע/8.

10. ועוד. ראש לשכת עורכי-הדין בישראל פנה ביום 8/2/1999 למשיב מס' 1 והביע עמדה נחרצת בדבר התרגום מהשפה הערבית לשפה העברית. בעמדה זו הוא ציין :

"אכן, לא רבים הם דוברי הערבית על בורייה בין שופטי ישראל, אך ראוי כי בבתי- משפט בהם מתעוררת באופן תדיר בעיה של שפה ימצא מי שיוכל לשמש כמתורגמן ולו גם מבין עובדי בתי המשפט, אשר יתנו שירות זה כחלק מעבודתם האחרת."

רצ"ב עותק ממכתבו של ראש לשכת עורכי-הדין בישראל כ- ע/9.

11. העותרת תטען כי, הוראתו החדשה של המשיב מס' 1 נוגדת את הדין והנוהג הקיים, המושרש והמוסכם מזה עשרות שנים בבתי-המשפט בישראל; נוהג ששרר גם בבתי-המשפט בתקופת המנדט הבריטי. במילים אחרות, הוראתו של המשיב מס' 1 משנה לרעה את הסטטוס ההיסטורי של דוברי הערבית בבתי המשפט בארץ זו.

12. העותרת תפרט בחלק המשפטי בעתירה זו כי הוראתו החדשה של המשיב מס' 1 ניתנה ללא סמכות, שכן אין הוראה בחוק המסמיכה אותו להתערב בעבודתם הדיונית של בתי-המשפט המשפיעה על ניהול המשפט גופו, אין חקיקה המסמיכה אותו להתנות על שימוש השפה הערבית כשפה רשמית; סמכויות של המשיב מס' 1 מצומצמות לתחומים הקשורים בעבודת השופטים וניהול המערכת מול הרשויות אך בוודאי לא מול המתדיינים. מכל מקום הוראתו נוגדת את הדין בדבר מעמדה של השפה הערבית בישראל, משפיעה על קיומו של הליך הוגן ושוויוני בין המתדיינים, ויוצרת אפקט מרתיע chilling effect בכל הקשור להעדת עדים ערבים שאינם דוברי השפה העברית בבתי-המשפט בישראל.

13. עם זאת, יצוין כי על אף שהוראתו החדשה של המשיב מס' 1 הינה קיצונית ביותר ובטלה מעיקרה, הרי גם לפני מתן הוראה זו עניין התרגום בהליכים אזרחיים

מהשפה הערבית לשפה העברית ו/או ההפך לא הוסדר בכל בתי-המשפט בישראל באופן ברור המבטיח את נגישות ומיידיות התרגום המקצועי. אכן, בחלק מבת המשפט, כמו בירושלים למשל, קיים מערך מסודר לעבודתם של מתרגמים מקצועיים, אך הדבר אינו נחלת מרבית בתי המשפט בישראל.

14. כך למשל, ובמקרים רבים, השופטים מזמינים מתמחה ערבי, פקיד דובר ערבית ממזכירות בית המשפט, או מבקשים מעורכי-הדין עצמם לבצע את מלאכת התרגום של עדים דוברי השפה הערבית. עו"ד עזמי עודה מנצרת אשר בשנים 4-1993 עשה את התמחותו אצל כב' השופט גדעון גינת בבית-המשפט המחוזי בנצרת מצהיר כדלקמן:

"במהלך התמחותי בבית המשפט נתבקשתי פעמים רבות ע"י השופט לתרגם מהשפה הערבית לשפה העברית או להפך, במהלך תיקים שהתנהלו בפניו, וזאת רק בשל העובדה שאני דובר את השפה, ומבלי שתהיה לי מומחיות או ניסיון כלשהם בתרגום. במשך התמחותי בבית המשפט לא נתקלתי ולו במקרה אחד בו נזקק בית המשפט לשירותיו של מתרגם מקצועי בשכר, וכי עבודת התרגום נעשתה תמיד ע"י מתמחים או עובדי מזכירות בית המשפט הדוברים ערבית, שלעיתים קרובות התקשו לעמוד במשימה ותרגומם לא היה מדויק במקרים רבים. במשך שנות עבודתי כעו"ד המתמחה במשפט אזרחי ושרוב לקוחותיו הם דוברי השפה הערבית, לא נתקלתי ולו במקרה אחד שבו הובא מתרגם מקצועי בשכר לדיונים שהייתי צד להם בבתי המשפט בנצרת, השלום או המחוזי, וכל אימת נדרש תרגום בוצע הדבר ע"י אחד מעוה"ד או פקיד של בית המשפט."

רצ"ב תצהירו של עו"ד עזמי עודה.

15. אין ספק כי, התרגום הלא מקצועי לעדותו של העד הערבי פוגע בכושר הדיוק של תכני העדות וברשמים המועברים לבתי המשפט. כמו כן, תרגום מזדמן, לא מהימן, לא מקצועי, וחסר ניסיון ישפיע על התרשמות בית המשפט מהעדות גופה. כך, שבמקום לקבל תרגום שוטף וחלק לעדות, במקרים רבים, מתקבל תרגום מקוטע, הססן בבחירת המילים, ולפעמים חסר סבלנות הנובע מאי בקיאותו של המתרגם הלא מקצועי- לכל אלה יש השפעה על התרשמות הכללית של השופטים מהעדים הנשמעים בפניהם.

16. יוצא כי, גם שבמקרים רבים, הנובעים מהעדר הסדר ידוע לעבודת המתרגמים המקצועיים, חלק מעורכי-הדין נאלצים להעיד עדים בשפה העברית וזאת על אף ידיעתם שעדיהם אינם בקיאים בשפה זו. הססנות העד המתגלית מאיטיותו בבחירת מילותיו, בחירת המילים הלא נכונות/ מדויקות, אורך/קוצר המשפטים, תגובת הגוף הכללית של עד המנסה להביע את עצמו בשפה שמתקשה בהבעתה, חוסר רגיעתו ממילים מפתיעות שלא יבין את משמעותן- משפיעים, ללא ספק, על ההתרשמות הכללית מתוכן העדות וממהימנות העד עצמו.

17. תופעה נוספת הקיימת במחוזות שונים- שגם היא תוצאה של העדרו של הסדר ברור ונגיש לתרגום המקצועי בבתי המשפט, היא ששופטים מבקשים מעדים

ערבים להתאמץ, בכל זאת, ולהעיד בשפה העברית, וזאת על אף הידיעה בדבר הקושי בכך אצל עדים אלה המבקשים להעיד בערבית. רבים מהעדים נעתיים לבקשת השופטים, אך בוודאי וכאמור לעיל, הם מתקשים במסירת עדותם. קושי זה משפיע לשלילה על תכן העדות ומהימנות העד.

18. לא זו בלבד. חוסר נגישותם של מתרגמים מקצועיים בבתי-המשפט גרם לא פעם שעורכי-דין הזמינו בעצמם את השירות מחברות מקצועיות, וקרה לא אחת שהם שילמו עבור התרגום; וזה בגלל חוסר ידיעתם את חובת האוצר לשלם זאת, לעיתים בגלל שהשופטים הורו להם לשלם עבור השירות, ולפעמים בכדי לא לעכב את ניהול ההליך.

19. עו"ד ויטולד איראני מחיפה העוסק בתחום המשפט האזרחי, מייצג לקוחות ערבים ויהודים, ומכיר מנסיוני המקצועי העשיר את סוגיית התרגום בבתי המשפט בישראל מצהיר, בין היתר, כי:

"הנושא משתנה מבית משפט לבית משפט, ולפעמים משופט לשופט. אך בכל מקרה, עורך-הדין שמבקש להעיד ערבי שאינו דובר עברית הוא זה שצריך לדאוג לתרגום. כך למשל, ייצגתי תושב השטחים בת.א 457/00 שהתנהל בבית משפט השלום בהרצליה בפני כב' השופטת א. מני גור, ובמסגרת הדיון הגשתי בקשה בכתב ביום 21/5/01 לעתירות שונות לרבות מינוי מתרגם. ביום 22/5/01 ניתנה החלטה לפיה נדחתה בקשתי, ובית המשפט הורה לי לדאוג למתורגמן מחברת תרגום מוכרת ולשלם את שכרו. בעקבות ההחלטה, זימנתי מתורגמן בשם מרשי פרוטוקול שירותי משרד 1993 בע"מ, תוך שנאלצתי להתחייב בשם מרשי לתשלום מראש עבור 3 שעות בסך 450 ₪ בצירוף מע"מ. לא עלה בידי מרשי לקבל היתר כניסה לישראל, ולבסוף נאלצתי לשלם למתורגמן שכר מלא. עלי לציין, שבשל הבעייתיות הכרוכה בתרגום, הנני שוקל לעיתים, בין יתר שיקוליי המקצועיים, אם להעיד עד שאיננו דובר עברית, או להעדיף על פניו העדת עד אחר... במקרים רבים פניתי לעמיתי למקצוע ו/או למתמחים, וביקשתי מהם להופיע במשפטים שאני צד בהם על מנת לבצע את התרגום. מספר פעמים התבקשתי על ידי עורכי-דין להופיע בתיקים שבטיפולם על מנת לשמש כמתרגם עבורם. הנני מודע לכך שאין זה מתפקידי, כי אינני מקצועי בתרגום ואינני בעל הכשרה מקצועית בתחום זה... לעיתים, כאשר השופט יהודי ובאי כוח הצדדים ואחד העדים הינם ערבים, נהוג שאחד מהצדדים מבצע בהסכמה את התרגום, ומקום שיש מחלוקת בתרגום מתפשרים הצדדים על משמעויות המילים... מניסיוני האישי, נתקלתי לא פעם בשופטים שביקשו מעדים שהעדיפו להעיד בשפה הערבית- הן בשל כך שאינם שולטים כדבעי בשפה העברית והן בשל חוסר ביטחונם להעיד בשפה שאינה שפת אמם, והם נאלצו, לאור בקשת השופט היושב בדין, להעיד בעברית. נוכחתי לדעת שעדים אלה אינם מצליחים להביע את דבריהם כראוי."

רצ"ב תצהירו של עו"ד ויטולד איראני

20. עו"ד רפיק ג'בארין, מוותיקי עורכי-דין הערבים בישראל, העוסק במקצוע מאז 1971 וכנוטריון מאז 1988, משרדו נמצא בחדרה, והוא עוסק בתחום המשפט האזרחי. מצהיר, בין היתר, כדלקמן:

"סוגיית התרגום של עדים ערבים שאינם דוברי ערבית מהווה בעיה רצינית לבעלי-דין ערביים ולבתי-המשפט בישראל. דובר על נושא זה לא פעם והיו ניסיונות רבים לפתור את הסוגייה, אך ללא הצלחה. במהלך עבודתי רבת השנים,

יצא לי לא פעם לשמוע משופטים רבים על המצוקה הנמצאים בה כתוצאה מהעדר סידור מקיף המבטיח נגישות מיידית, וללא תשלום, לתרגום מקצועי בפניהם. שופטים מתלוננים על כך שלא מצליחים לקיים דיונים ללא בזבוז זמן מיותר שניתן לחסוך אם היה בפניהם תרגום מקצועי נגיש. עורכי-דין רבים מתלוננים על בעיית בחירת עדיהם שאינם דוברי עברית ו/או דוברי עברית באופן חלקי; ועל הנטל הכלכלי שעניין זה גורם לבעלי-דין ובמיוחד למחוסרי יכולת. הנהלת בתי-המשפט לא דאגה להסדיר נושא חשוב זה. אני בעצמי יצא לי לטפל ביוזמתי ובאופן אישי בחלק מהסוגייה הזו. בבית-המשפט השלום בחדרה עבד מר נחום משה כמתורגמן של בית-המשפט בהליכים אזרחיים. מר נחום עבד שנים רבות, עד שלפני כמה שנים יצא לגימלאות. את עבודתו עשה נאמנה ובמקצועיות, הרי הערבית היתה שפת אמו. אולם, ועל אף מעמדה המיוחד של השפה הערבית, שופטי בית-המשפט דרשו מבעלי-הדין לשלם למר נחום עבור שעות התרגום שביצע. הדבר היה מופיע ונרשם בפרוטוקול הדיונים. הנושא נמשך שנים, עד שפניתי בשנת 1993 ללשכת עורכי-הדין בישראל וביקשתי את התערבותה. אכן, הלשכה התערבה והנושא, לאחר תקופה ארוכה הוסדר. אך מאז שסיים מר נחום את תפקידו, לא הביאו מי שימלא את מקומו בתרגום עדים בהליכים אזרחיים. אכן, בבית-המשפט בחדרה יש מתורגמן חדש אך הוא מבצע תרגומים בהליכים פליליים בלבד. עורכי-הדין הם אלה שצריכים לדאוג לתרגום עדיהם בהליכים האזרחיים."

רצ"ב תצהירו של עו"ד רפיק ג'בארין.

21. גם כשבוצע התרגום בהליכים אזרחיים על ידי מקצועיים או אחרים הוא הצמצם למקרים צרים שבהם תורגם העד הערבי שאינו דובר עברית לשפה העברית, אולם בגלל העדר נגישותו ומיידיותו של השירות המקצועי בתרגום, נבצר הדבר מבעלי-דין שאינם דוברי עברית לזכות בתרגום מקצועי מעברית לערבית אודות ניהול הדיון המתקיים בשפה העברית. במקרים אלה, בעל-דין יהיה נוכח באולם אך לא יבין את המתרחש בו, אף כאשר העניין נוגע לו ואך ורק לו.

22. מלבד בעיית תרגום עדותם של עדים, בעלי-דין מגישים לבית המשפט מסמכים בעברית שתורגמו מהשפה הערבית, וזאת לאחר ששילמו תמורה עבור התרגום לחברת תרגום. בעלי-דין אלה לא מקבלים החזר עבור תרגום המסמכים, ואין מערך מוסדר בבתי-המשפט שניתן להעביר דרכו את המסמכים שנערכו בערבית על מנת לתרגמם לשפה העברית לצורך הגשתם בפני בית המשפט. אמנם חלק ממסמכים אלה מתורגמים על ידי עורכי-הדין, ובית המשפט נוטה לקבלם, אולם לא כך הדבר כאשר מדובר במסמכים הדורשים ידע מקצועי ובקיאות, כגון תרגום צוואות, יפוי כוח בלתי חוזר, חוזים וכו'. במקרים אלה, יש צורך חיוני לבצע את התרגום על-ידי גופים מקצועיים. העותרת תטען כי, מאחר והשפה הערבית הינה שפה רשמית בישראל, היינו אחת משתי השפות הרשמיות של בתי-המשפט, אזי חובתם של המשיבים למצוא הסדר המבטיח לבעלי-דין חסכון בהוצאות התרגום לשפה העברית.

ראו תצהירו של עו"ד רפיק ג'בארין.

23. יודגש כי, העותרת לא טוענת שזאת היא תמונת המצב בכל בתי-המשפט בישראל. אולם טענתה היא שבמרבית בתי המשפט לא קיים הסדר כתוב וידוע לעורכי-הדין המבטיח את נגישות ומיידיות התרגום המקצועי בדיונים האזרחיים. העותרת תגיש בקרוב לכבי בית משפט זה חוות דעת מקצועית המצביעה על הבעייתיות הכרוכה בתרגום לא מקצועי בבתי המשפט בישראל.

24. העותרת ביצעה בירור מקיף לסוגייה זו בקרב עורכי-דין ערבים, התייעצה עם מומחים בנושא, והגיעה למסקנה שניתן להתגבר על סוגייה זו על ידי נוהל קבוע ומסודר. דוגמה כהצעה להסדר:

- א. ייבחר מספר מספיק של מתרגמים מקצועיים לכל מחוז שיפוט.
- ב. שמותיהם של המתרגמים יפורסם בקרב כלל עורכי הדין. למשל, פירסום ביומן עורכי-הדין היוצא לאור מטעם לשכת עורכי-הדין ובמקומות אחרים.
- ג. עורכי-הדין המבקשים להשתמש בשירות זה, יתקשרו ישירות למתרגמי המחוז, יקבעו מועד מדויק להופעתם, ויודיעו בכתב על כך למזכירות בית המשפט.
- ד. לאחר הופעת המתרגמים במשפט, יאשר השופט ו/או העורך-דין המזמין למתרגם את שעות עבודתו שיגבה מהמשיב מס' 1.
- ה. מסמכים שנערכו במקור בערבית ניתן להגישם למתרגמים אלה לצורך תרגומם לשפה העברית.
- ו. בבתי-משפט שבהם אחוז דוברי הערבית הנזקקים לשירותיו הינו גבוה (כמו ירושלים, כפר-סבא, נתניה, חדרה, עפולה, נצרת, נהריה, עכו וחיפה) ניתן לפתוח תקנים קבועים של מתרגמים מקצועיים במקום פרי-לנסרים.

25. בהסדר כזה, או כדוגמתו, יש הכרה בזכות השימוש בשפה הערבית בבתי המשפט בישראל, כמתבקש על ידי הדין, הוא מבטיח נגישות מרבית לשימוש בזכות מוקנית זו, מבטיח קיומו של הליך הוגן בניהול המשפט, והוא חוסך את זמנו היקר של בית-המשפט.

הטיעון המשפטי

חריגה מסמכות ופגיעה בשלטון החוק

26. העותרת טוען כי המשיב מס' 1 חרג מסמכותו כאשר הוציא את ההוראה הנדונה, ועל כן הוראתו בטלה מעיקרה. המשיב מס' 1 ממונה על היחסים הניהוליים בין מערכת בתי-המשפט ולבין המשרדים האחרים. אין סימוכין

בחקיקה הראשית המתירה למשיב מס' 1 להוציא את ההוראה נשוא עתירה זו. אין זה מסמכותו לשנות את הדין הקיים ו/או לפגוע בנוהג מושרש בבתי המשפט מימי ימימה. אין זה מסמכותו לקבוע מהם התנאים שבית המשפט יפסוק הוצאות לצד זה או אחר. אין זה מסמכותו להתערב בכל הקשור לניהול המשפטים. אין זה מסמכותו להתערב ביחסים הדיוניים בין השופטים ולבין המתדיינים. ועל כן, הוראתו זו של המשיב מס' 1 פוגעת בעקרון שלטון החוק.

ראו לעניין זה: יצחק זמיר, **הסמכות המינהלית** (כרך א, הוצאת נבו 1996) -131-158.

27. העותרת תטען כי, אין הוראתו של המשיב מס' 1 נוגעת לעניינים האדמיניסטרטיביים של מערכת בתי-המשפט, אלא היא נוגעת באופן ישיר לזכויותיהם של מתדיינים ופוקדי המערכת- ובמקרה זה דוברי השפה הערבית בישראל. פגיעה בזכויות מוקנות ומושרשות אלה מותרת רק אם מקור הסמכות נשען על חקיקה מפורשת וישירה, וכפי שיוסבר להלן, החקיקה חייבת לקיים את תנאי פיסקת ההגבלה שבחוקי היסוד. במקרה דנן, וכידוע, אין חקיקה כלשהי המתירה את הפגיעה בזכויותיהם של דוברי הערבית בבתי-המשפט בישראל. ועל כן, השופטים בישראל מנועים מלהיענות להוראתו הבטלה מעיקרה של המשיב מס' 1.

28. לא זו בלבד. אף אם ירחיק הטוען ויטען כי אכן קיימת סמכות כזו, ואמרנו אם נרחיק לכת, הרי הוראה זו בטלה מעיקרה ולו משום שהיא לא מקיימת את האמור בסעיף 17 לפקודת הפרשנות הקובע כי, הוראות בנות פועל תחיקתי יפורסמו ברשומות. הוראה זו נוגעת לקהל רחב, ומשנה את המשפט הנוהג, ועל כן היא חייבת לעמוד בתנאי סעיף זה. כידוע, ההוראה לא פורסמה ברשומות ולכן היא בטלה. לא למותר להדגיש כי, גם אין מקום לפרסמה ברשומות משום שאין חקיקה המסמיכה הוצאת נורמה מעין זו.

ע"פ 213/56 היועץ המשפטי לממשלה נ' אלכסנדרוביץ, פ"ד יא 695, 701.

מעמדה של השפה הערבית כשפה רשמית בבתי- המשפט

29. השפה הערבית הינה שפה רשמית בישראל. סימן 82 לדבר המלך במועצתו קבע את מעמדה של השפה הערבית כשפה רשמית בארץ והוא התייחס מפורשות למעמד זה בבתי המשפט כדלקמן:

"כל הפקודות, המודעות הרשמיות והטפסים הרשמיים של הממשלה וכל המודעות הרשמיות של רשויות מקומיות ועיריות באזורים שייקבעו על פי צו מאת הנציב העליון יפורסמו באנגלית, בערבית ובעברית. בהתחשב עם כל תקנות שיתקין הנציב העליון אפשר להשתמש בשלוש השפות במשרדי הממשלה ובבתי המשפט". (ההדגשה לא במקור)

סעיף 15(ב) לפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח-1948 ביטל את מעמדה של השפה האנגלית, והוא התיר את מעמדן של שתי השפות: הערבית והעברית.

30. סימן זה קובע מפורשות את השימוש בשפה הערבית בבתי המשפט, וכדברי פרופסור רובינשטיין בספרו "בסימן זה נקבעה חובת הרשויות להשתמש בשפות הרשמיות בפרסומיהם וזכותו של כל אדם להשתמש באחת משפות אלה במשרדי הממשלה ובבתי-המשפט." בתקנה 4 לתקנות שפת בית-המשפט (חא"י כרך ג (ע) 2520) נקבע כי, יש להוציא כל הזמנה, העתק פסק-דין או כל מסמך רשמי אחר, באותה שפה רשמית המקובלת על האדם שאליו הם ערוכים.
ראו:

א' רובינשטיין, **המשפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל** (הוצאת שוקן, 1996) עמ' 96.

ראו גם:

הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, מס' 21.556 מיום 1/5/1971.
י' זמיר, **הסמכות המינהלית**, (הוצאת נבו, 1996), 44-45.

31. כבי הנשיא ברק עשה אבחנה בין פעולות שלטוניות המחייבות את השימוש בשתי השפות הרשמיות בישראל, ולבין פעולות שאינן שלטוניות שאין חובה להשתמש בשתי השפות הרשמיות בישראל. לפי אבחנה זו, בתי-המשפט מבצעים פעולות הנופלות במתחמן של הפעולות השלטוניות, ועל כן חובה היא להשתמש בשפה הערבית בכל אימת שנדרשו המשיבים לכך. השימוש בהקשר זה הינו שימוש שלטוני, היינו המחייב את המשיבים לעשות את הכל בכדי שהזכות תמומש.

ע"א 105/92 ראם מהנדסים קבלנים בע"מ נ' עיריית נצרת עילית, פ"ד מז (5) 189, עמ' 209.

32. המילים של סימן 82 לדבר המלך במועצתו המציינים "אפשר להשתמש בשלוש השפות ... ובבתי המשפט." דומים גם ללשון סעיף 133 ל- Constitution Act 1867 **הקנדי** הקובע שהשפות האנגלית והצרפתית:

"may be used by any person or in any pleading or process in or issuing from any court of Canada established under this Act, and in or from all any of the Courts of Quebec."
(ההדגשה לא במקור).

33. הפסיקה הקנדית החילה את הסעיף הזה על כל בתי המשפט ובכל ההליכים, והיא ביטלה החלטה של בית המשפט העליון בקוויבק שניסה להגביל את היקף זכות זו.

Attorney General of Quebec v. Blaikie (1979) 2 S.C.R. 1016.

34. בית המשפט העליון בקנדה אישר את זכותו של מתדיין (litigant) לטעון בפני בית- המשפט באחת משתי השפות הרשמיות שהוא בוחר, ונקבע כי זכות זו הינה זכות חוקתית במשפט הקנדי. המחלוקת בין השופטים התייחסה להיקף זכותו של המתדיין להישמע בפני הרכב שמבין היטב ובקיא בשפה שבחר בה המתדיין.

Societe' des Acadiens v. Association of Partners (1986) 1 S.C.R. 549.

35. לגבי תרגום השפות הרשמיות בבתי המשפט בקנדה, קבע בית המשפט העליון כי, חובה זו מקורה במשפט המקובל המבטיחה את קיומו של הליך הוגן שהוא חלק מעקרונות המשפט הטבעי. בנוסף לכך, סעיף 14 לצ'רטר קובע כי חובה היא לספק תרגום לצד או לעד שאינם מבינים או דוברים שפת ההליך המשפטי. חובה זו חלה על כל ההליכים המשפטיים בכל התחומים any proceedings. בפרשת R v. Tran הנאשם קיבל תרגום לדברי רוב העדים, אך במהלך המשפט העיד המתרגם עצמו ולא התאפשר תרגום לעדותו. בית המשפט העליון בקנדה קבע שכאן היתה הפרה לזכותו של הנאשם להליך הוגן ולאמור בסעיף 14 לצ'רטר וכי הזכות לתרגום חייבת להבטיח:

“the interpretation had to meet the standard of continuity, precision, impartiality, competence and contemporaneousness.”

R v. Tran (1994) 2 S.C.R. 967, 979.

36. על חובתו של השופט להודיע לצדדים על קיומה של זכות זו, ועל חובתו של השופט לדאוג למימושה, מציין פרופסור הוג הקנדי:

“...it is the duty of the trial judge to take the initiative in supplying an interpreter to a party or witness who needs the help but who through ignorance or timidity does not assert the right.”

Hog, **Constitutional Law of Canada** (fourth student edition, 1996) pp. 969.

37. במדינות דמוקרטיות רבות שבהן קיימת חקיקה הנוגעת לשפות הרשמיות של המדינה הכוללות את שפת המיעוטים הלאומיים, נקבעה האפשרות לבני המיעוט הלאומי להשתמש בשפת אמם בבתי- המשפט בכל ההליכים המשפטיים. המדינה מספקת להם תרגום לכל ההליכים המשפטיים, ולכתבי בי-הדין. בחלק ניכר ממדינות אלה נקבע כי פסקי-הדין חייבים להתפרסם בשפת המיעוט. כך למשל, **בשוודיה** נקבעה החובה לספק תרגום מקצועי ללא תשלום גם למהגרים, המתרגם במדינה זו חייב להיות בעל תעודה אקדמאית בתרגום; **בשווייץ**, שפת

בתי-המשפט מחולקת לפי השפה של האיזור שנמצא בו בית המשפט; **בדנמרק** הוכרה הזכות לבני המיעוט הגרמני להשתמש בשפתם בבתי המשפט, והמערכת מספקת את התרגום ללא תשלום; **בפנלנד** נקבעה זכות דומה לבני המיעוט השוודי אשר כוללת קבלת כתבי בי-דין בשפת אמם, וחובת פרסום החלטות בתי המשפט בשפתם כשהחלטה ניתנת על ידי בית משפט הנמצא במחוזות שהם נמצאים בהם; **באוסטריה** קיימת חובה לספק תרגום לדוברי הסלביה; **בבלגיה** קיימת חובה לפרסם החלטות בשפת אם תושבי המחוז, ועל בתי המשפט לספק תרגום בכל השפות הרשמיות שם; **באיטליה** התאפשר לדוברי גרמנית להשתמש בשפת אמם בכל ההליכים המשפטיים, והמדינה מספקת את השירות הנדרש לכך.

ראו:

Francesco Capotorti, **Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious, and Linguistic Minorities** (United Nations, New York 1991) pp. 80-82.

38. אף בהעדר הוראת סימן 82 לדבר המלך במועצתו, הרי החובה, המוטלת על הרשויות, לכבד את שפת המיעוט הלאומי, מעוגנת באופן מפורש במשפט הבינלאומי ובאמנות הבינלאומיות שמדינת ישראל צד להן ואשררה אותן. סעי' 27 לאמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות קובע כי, זכותם של מיעוטים לשוניים להשתמש בשפת אמם בפני הרשויות. הפרשנות המקובלת לסעיף זה מטילה חובה פוזיטיבית על המדינות לאפשר מימוש זכות זו על ידי נקיטת צעדים פוזיטיביים הכרוכים בהקצאת תקציביים.

הפגיעה בזכויות יסוד

39. בנוסף, חובת הספקת שירות תרגום מקצועי נגזרת מעקרון השוויון בין המתדיינים. המשיבים חייבים לספק את כל האפשרויות בכדי להבטיח שההליך השיפוטי יכבד את עקרון השוויון כלפי באי בית המשפט ללא הפליה על רקע לאומי או שייכות לשונית. מדיניותם של המשיבים מפרה את עקרון השוויון על רקע לאומי בין מתדיינים ערבים ויהודים בישראל.

F. Varennes, **Language Minorities and Human Rights** (Martinus Nijhoff Publishers 1996) at 176.

40. לא זו בלבד. חובת הספקת שירותי תרגום מקצועיים באופן נגיש ומייד נגזרת גם מכללי הצדק הטבעי ובמיוחד מהחובה לקיים הליך הוגן במשפט. מדיניותם של המשיבים פוגעת באפשרותם של מתדיינים להביא בפני בית-משפט עדים

רלוונטים, וזאת בגלל המעמסה והנטל הכספי המתחייב מכך. השיקול הכלכלי המתקיים במקרה של דוברי הערבית מהווה שיקול מכריע בקיומו של ההליך, והוא בבחינת אפקט מרתיע בכל ההיערכות להתדיינות בפני בתי המשפט בישראל.

41. ועוד. ההגבלה הלשונית על דוברי הערבית תפגע בעקרון הבסיסי המבטיח שוויון בנגישות לבתי המשפט. שכן, כפי שציין אחד מהשופטים הראשיים מבית הדין האזורי לעבודה, מעמסת התרגום תרתיע רבים מלהגיש תביעות כאשר מדובר בתביעות סוציאליות וחברתיות של מחוסרי היכולת.

הגבלת מימוש הזכות

42. אין בשיקולים תקציביים בכדי לפגוע במימוש היקף הזכות להשתמש בשפה הערבית בבתי המשפט. ההכרה בערבית כשפה רשמית מחייבת את המדינה לנקוט בצעדים פוזיטיביים המקלים על השימוש בה. השימוש בשפת אמם של חמישית מכלל אזרחי המדינה נוגעת לזכויות יסוד רבות, שלהן מימד חוקתי. ולכן, הגבלה כזו תותר רק בהתקיים תנאי פסקת ההגבלה. במקרה דנן, אין אף תנאי מתנאי פסקת ההגבלה המצדיק את הפגיעה בהיקף הזכות להשתמש ללא מפריע בלשון הערבית בבתי- המשפט בישראל.

43. הלכה פסוקה היא שאין בשיקולי תקציב בכדי להצדיק בפגיעה בזכויות אדם בסיסיות, ועל כן עמדתם של המשיבים הנשענת על שיקולים תקציביים אין לה על מה לסמוך.
לעניין זה ראו:

בג"צ 7081/93 בוצר נ' מועצה מקומית מכבים רעות, פ"ד נ (1) 19, 27.

בג"צ 205/94 נוף נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(5) 449.

עע"א 4463/94 גולן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד נ(4) 136, 189.

בג"צ 4541/94 מילר נ' שר הביטחון, פ"ד מט(4) 94.

על יסוד האמור לעיל, מתבקש כב' בית המשפט להוציא מלפניו צווים כמבוקש בראשית העתירה, וכן לחייב את המשיבים בהוצאות משפט.

גימיל דקואר, עו"ד
ב"כ העותרת

חסן ג'בארין, עו"ד
ב"כ העותרת